

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

ἀγυιά: δρόμος

ἀγχιβαθής: βαθύς / ύψηλός

ἀκινάκης: περσικό ξίφος

ἀκρώρεια: ἡ κορυφή ὄρους

ἀλεκτρυών: κόκορας

ἀλητεύω: περιπλανῶμαι

ἀλκυών: ψαροφάγος, θαλάσσιο πτηνὸ

ἀναξυρίδες: περισκελίδες (ἀνατολικῶν λαῶν)

ἀρειμάνιος: φιλοπόλεμος

ἀσπαίρω: ἀνθίσταμαι, σπαρταρῶ

βαυῖσμός: γάβγισμα

βούνευρον: βούρδουλας

γεννάδας: εὐγενής, ἐκλεκτός / θρασύς

γέρας: βραβεῖο

δοξάριον: ἀσήμαντο ἀξίωμα

δραγμή: χουφτιά· πληθ. = πλήθος

δρομαῖος: γρήγορος

ἐλελίφασκος: φασκομηλιά

ἐμῶ: κάνω έμετό

ἐνέπλησε, άόρ. τοῦ **πίμπλημι:** γεμίζω

ἐπιδαψιλεύομαι: δίνω άφθονα

ἐρισμαράγος: πού βροντᾶ δυνατά

ἐρυθρόμηλος: με κόκκινα μάγουλα

εὔδιος: αἶθριος, γαλήνιος

εὐρύαγιος: ό έχων εὐρείες όδοὺς

έωθινός: πρωινός

ήτρια, τά: έφημερίδα

θύμος: θυμάρι

θώς: τσακάλι

ϊάσπισ, ό: είδος πολύτιμου λίθου

ϊούλος: τό πρώτο χνούδι τοῦ άνδρικού προσώπου

καταλιμπάνω: έγκαταλείπω

κεροψάλιδον: τό ψαλίδι με τό όποίο έκοβαν τά φιλίλια τῶν κεριῶν

κεχηνώς: με άνοιχτό στόμα

κίδαρις, ή: κάλυμμα κεφαλής Περσῶν βασιλέων

κίχλα: τσίχλα (τό πουλι)

κογχίτης: λίθος από άνθρακικό άσβέστιο

κόθουρνος = κόθορνος: υπόδημα τῶν τραγικῶν υποκριτῶν

κυαναυγής: στιλπνός

κύαμος: κουκι

κῦδος, τό: δόξα

λιγυρός: μελωδικός, ευχάριστος

μαλάχη: μολόχα

μυκῶμαι: μουγκρίζω

μήκων: παπαρούνα

νέρτεροι, οί: οί νεκροί

νήδυμος: άτάραχος, γλυκός

οίησις: έπαρση

πίλος: κάλυμμα κεφαλής

ποθεινός: περιπόθητος

πολιογένειος: με άσπρα γένια

πομφόλυξ: φούσκα άέρος

ποτικάρδιος: ό τής καρδιάς

πότνια: τιμία, σεβαστή

ρογμός: ρόγγος

σκιάδιον: όμπρέλα τοῦ ήλιου

σπουδαρχίδης: θεσιθήρας

τέττιξ: τζίτζικας

τρίκροτον: ιστιοφόρο πολεμικό πλοίο

τύρβη: θόρυβος, ταραχή

τύφος: αλαζονεία, κομπορρημοσύνη

ύγειονομολιμενάρχης: ο επικεφαλής του ύγειονομείου
του λιμένος

ύπολαίς: ποταμίδα (ώδικό πτηνό)

ύπώρεια: πρόποδες όρους

φάσγανον: μαχαίρι

φωλάς, ή: που μένει σε φωλιά

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ

ΛΕΑΝΔΡΟΣ κ.τ.λ.

(Ἴδὲ Ἀριθ. 24 τοῦ Σωτήρος)

Ὑπεσχέθημεν λοιπὸν νὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον περὶ τῆς μυθιστορίας τοῦ κ. Π. Σούτσου. Δὲν ἤξεύρομεν, ἂν οἱ ἀναγνώσται μας συνομολογήσουν ὅτι εἴχομεν δίκαιον νὰ προτιμήσωμεν νὰ παρέλθουν μερικαὶ ἡμέραι, καὶ μὴ νὰ γράψωμεν, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἠθέλομεν ἀναγνώσει καὶ ἐκ δευτέρου τὸν Λέανδρον.

Εἰς τὸν πρόλογόν του ὁ κ. Π. Σούτσος δίδει τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ μυθιστορίαν. Θεωρεῖ τὰ τοιαύτης φύσεως πονήματα πολύτιμα, διότι συμμιγνύουν τὸ ἡδὺ μετὰ τοῦ ὠφελίμου, καὶ διότι εἰς ὀργώσας φαντασίας ἀποβαίνει ἀναγκαία ἢ ἔκχυσις τῶν φλογερῶν του ἐντυπώσεων. Ἐκεῖ ἐκθέτει ὁ ἴδιος τὰς βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων θεμελιούμενος, διεπραγματεύθη τὴν μυθιστορικὴν ὕλην του καὶ τοῦτο, φοβούμενος, λέγει, μήπως ἄλλοι κρίνωσιν ἐπιπολαίως τὸ πόνημά του. Εἰς τὸν τόπον τοῦ κ. Π. Σούτσου ἠθέλομεν ἀφήσει χωρὶς τοιαύτης φύσεως πρόλογον τὴν μυθιστορίαν μας. Ἦθελεν εἶσθαι, νομίζομεν, πολὺ πλεόν εὐάρεστον εἰς τοὺς ἀναγνώστας ν' ἀνακαλύψουν αὐτοὶ μόνοι

χωρίς κανένα βοηθόν τὰς διαφόρους ἐννοίας, νὰ ἐπικρίνουν αὐτοὶ τὰς διαφόρους ἰδέας, τὰς ὁποίας περικαλύπτουν αἱ γλαφυραὶ ἐκφράσεις του, νὰ παρατηρήσουν αὐτοὶ μόνοι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν εἰς τὰ τοῦ κοινωνικοῦ βίου· ἢ ἠθέλομεν ἀφήσει εἰς ἄλλους τοῦλάχιστον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ κάμουν τὴν ἀνάλυσιν· ἀπεφασίσαμεν μ' ὅλα τοῦτα νὰ ριψοκινδυνεύσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀνάλυσιν τοῦ συγγράμματος τούτου κατὰ τὴν ἰδέαν μας.

Φοβεῖται ὁ συγγραφεὺς μὴ τὸν συκοφαντήσουν τινὲς ὅτι ἐμιμήθη τὸν *Ἰάκωβον Ὀρτην* τοῦ Φοσκόλου ἢ τὸν *Βέρτερον* τοῦ Γκέτη. Δὲν βλέπομεν τῇ ἀληθείᾳ, διὰ τί ἤθελεν ἡ μίμησις αὕτη θεωρηθῆ ὡς συκοφαντία. Κανεῖς δὲν ἐμέμφθη τοὺς ἄξιους μιμητὰς τοῦ Βάλτερ-Σκότου, τοῦ Κουουπέρου, ἢ τοῦ Λαμαρτίνου, οὔτε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τοὺς ἐσυκοφάντησαν ὡς τοιοῦτους. Ἡμεῖς θεωροῦμεν ἀπ' ἐναντίας ἀξιέπαινον τὴν εὐτυχῆ μίμησιν· διότι ὅλοι ἐν γένει οἱ συγγραφεῖς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ συστημάτων· δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνοίγῃ ἕκαστος καὶ νέαν ὁδόν· τοῦτο εἶν' ἀπολύτως ἀδύνατον. Οἱ ἐπερχόμενοι λοιπόν, οἱ μιμηταί, δηλαδή, τῶν ἐξόχων ἐκεῖνων τινῶν μεγαλοφυῶν πνευμάτων, ἔχουν ἐπίσης ἄλλο λαμπρὸν καὶ χρήσιμον στάδιον, τὴν βελτίωσιν, τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν τελειοποίησιν τῶν μόλις πολλαῖς σχεδιασθέντων ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἄν εἰς τὰ κατὰ καιροὺς φωτισμένα διάφορα ἔθνη ἦτον ἀξιοκατάκριτος ἢ εὐκαταφρόνητος ἡ μίμησις, δὲν ἠθέλομεν ἔχει ἀναντιρρήτως σήμερον τόσα καὶ τόσα ἀξιόλογα συγγράμματα· καὶ εἶν'

ἐπίσης ἀναντίρρητον ὅτι πολλαῖς οἱ μιμηταὶ ὑπερέβησαν κατὰ πολλοὺς λόγους τὰ πρωτότυπά των. Μόνοι οἱ τὰς ἀλλοτρίας ἰδέας ἀντιποιοῦμενοι, μόνοι οἱ σφετερισταὶ τῶν ἀλλοτρίων πόνων εἶναι ἐπίφογοι, καὶ ὡς τοιοῦτος πρέπει νὰ φοβῆται τις, μὴ συκοφαντηθῆ· ἀλλ' ὁ δεδοκιμασμένος διὰ τὴν φαντασίαν του, διὰ τὰς γνώσεις του, ὁ γνωστὸς διὰ τὸν χαρακτῆρα του, διὰ τὴν φιλοτομίαν του δὲν πρέπει οὔτε νὰ συλλογίζεται κἄν τοιαύτας συκοφαντίας· καὶ ἡ εὐρύχωρος καὶ στίλβουσα δημοσιότης εἶναι ἄλλως ἐτοίμη νὰ ἐξελέγξῃ καὶ ἀπογυμνώσῃ τὸν κολοῖόν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν αἰῶνα τὰ φῶτα ἔκαμαν τοιαύτας προόδους κατὰ τοὺς διαφόρους τῆς μαθήσεως κλάδους, ἀνεπτύχθησαν τοσοῦτον αἱ ἰδέαι, τὰ πραγματευόμενα τὰς διαφόρους ὕλας πονήματα κατήνησαν τοσοῦτον πολυάριθμα, ὥστε δυσκόλως ἐμποροῦμεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἰδέα νέα, καθ' ὅλην τὴν δύναμιν τῆς λέξεως, ἐμπορεῖ σήμερον νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὸ κοινόν. Βελτιώσεις, τελειοποιήσεις, ναί, καὶ εἰς ταῦτα βλέπομεν πρὸ πάντων νὰ στρέφεται σήμερον ἡ προσοχὴ τῶν φιλομούσων· ἀλλὰ δὲν ἀρνούμεθ' ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ ἰδιότροπος φύσις δύναται καὶ εἰς πολλοὺς συγχρόνως νὰ ἐμφυσῆσθαι τὴν αὐτὴν ἰδέαν· καὶ τοῦτο μάλιστα μαρτυροῦν συγγράμματα ἐθνῶν διαφόρων κατὰ μεγίστας κειμένων ἀποστάσεις. Ἡ φιλολογία δὲ ἀπέδειξε διὰ τῶν ἐρευνῶν της ὅτι ὁ Κονφύκιος εἰς τὴν Κίναν καὶ ὁ Σωκράτης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἠδυνήθησαν κατὰ πολλὰ

τάς αὐτάς νὰ πρεσβεύουν φιλοσοφικὰς ἀρχάς. Ἐμποροῦμεν λοιπὸν δικαίως ν' ἀπαντήσωμεν ὅτι ἐσυκοφάντησαν τὸν Φόσκολον ὅσοι ἐτόλμησαν νὰ κηρύξουν ὅτι διὰ τὸν Ἰάκωπον Ὁρτην τοῦ ἐσφετερίσθη τὰς θείας καὶ ὑψηλὰς τοῦ Γκέτη ἰδέας, καὶ μετὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὅτι θέλουν συκοφαντήσῃ ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Ὁρτης τοῦ πρώτου ἢ ὁ Βέρτερος τοῦ δευτέρου ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα εἰς τὴν σχεδίασιν τοῦ Λεάνδρου.

Ὁ συγγραφεὺς δίδει ἐπίσης εἰς τὸν πρόλογόν του τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἔλαβε μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἢ μυθιστορία του. Ἐπεθύμησε, λέγει, αἱ αὐταὶ ἰδέαι, αἱ αὐταὶ εἰκόνες νὰ μὴ ἐπανερχῶνται ὑπὸ ποικίλας φάσεις· καὶ ὁ σκοπὸς του ἦτον νὰ δώσῃ τύπον τινὰ λεκτικοῦ νευρώδους. Εἶν' ἀξιέπαινος, καθ' ἡμᾶς, ὁ κ. Π. Σοῦτσοσ δι' αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν. Ἀντὶ ὀγδοήκοντα ἔξ ἡδύνατο ἀναμφιβόλως μετὰ διπλασίως καὶ τριπλασίως τόσας ἐπιστολάς νὰ προικίσῃ τὸ πόνημά του· ἡδύνατο βεβαίως ν' ἀναβῆ ἀρχύτερα εἰς τὰ τῆς ζωῆς τῶν ἡρώων του· εἶχεν ὕλην ἄφθονον ν' ἀναφέρῃ ἄπειρα περιστατικά, διατρέξαντα εἰς τὸ μεταξὺ τῆς πρώτης νεότητός των, καὶ τοῦ ἐπ' ἐσχάτων εἰς Ἀθήνας ἀπευκταίου νέου συνδέσμου των· ἀλλ' ὁ Σοῦτσοσ δὲν ἠθέλησε βέβαια, καθὼς τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην, νὰ χορηγήσῃ πόρον εἰς κερδοσκοπὸν τινὰ βιβλιοπώλην, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἀνάγκη τῆς ζωηρᾶς φαντασίας του· καὶ, ὡς πρῶτος πηδῆσας εἰς τὴν σκηνὴν, νὰ δώσῃ καλὸν παράδειγμα εἰς τὴν ἑλληνικὴν

νεολαίαν, τὴν ὁποίαν προτρέπει νὰ ριφθῇ μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸ τῆς εὐφυΐας στάδιον.

Ὁ περίφημος φιλόσοφος, πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος Βενιαμὶν-Κωνστάν, συνέγραψε μυθιστορίαν μικράν, τὸν παθητικὸν Ἀδόλφον. Βεβαίως τὸ πόνημα τοῦτο δὲν ἔχει μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἀπὸ τὸν Λεάνδρου. Ἡ κοινὴ γνώμη εἰς τὴν Γαλλίαν ἠθέλησεν ἀποφασιστικῶς νὰ θεωρήσῃ εἰς τὴν θελκτικὴν αὐτὴν διήγησιν, ἐξωγραφισμένην μίαν ἀπὸ τὰς κρισίμους ἐποχὰς τῆς ἀελλώδους νεότητος τοῦ συγγραφέως του. Εἰς μάτην οὗτος ἐβεβαίωσεν ὅτι χωρὶς κανένα σπουδαῖον σκοπὸν καὶ κατὰ περίστασιν μόνον ἐνησχολήθη εἰς τοῦτο· εἰς μάτην ἐκήρυξεν ὅτι τὸ συνέγραψε μόνον καὶ μόνον διὰ ν' ἀποδείξῃ εἰς δύο, τρεῖς φίλους του ἐναντίας γνώμης ὅτι εἶναι πολλὰ δυνατὸν νὰ γράψῃ τις μυθιστορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν δύο καὶ μόνον νὰ εἶναι τὰ πρόσωπα, πέριξ τῶν ὁποίων ἔλα νὰ περιστρέφονται, καὶ ἡ στάσις των νὰ εἶναι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους σχεδὸν ἡ αὐτή. Ὅσοι ἀνέγνωσαν τὸν Ἀδόλφον, ἤξεύρουσαν, ἂν ἐπέτυχεν ὁ συγγραφεὺς του. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Λεάνδρου μᾶς ἀνεκάλεσεν ἀμέσως εἰς τὴν μνήμην διὰ πολλοὺς λόγους τὸν Ἀδόλφον· ὁ σκοπὸς μας δὲν εἶναι νὰ κάμωμεν σύγκρισιν· διὰ πολὺν ἀκόμη καιρὸν αἱ νεοαλληνικαὶ μυθιστορίαι δὲν θέλουν εἶσθαι παντελῶς συγκρίσεως ἐπιδεκτικαὶ μετὰ τὰς ὠραίας ἐκείνας τῶν Γάλλων. Ἡ γλῶσσα μας οὐτ' ἀρκετὰ πλουσία εἶν' ἀκόμη, οὐτ' εὐκόλως καὶ μετὰ χάριν ἐμπορεῖ νὰ στραφῇ κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ συγγραφέως εἰς τὰς ποι-

κίλας τῶν διαφόρων αἰσθημάτων ἐξηγήσεις καὶ περιγραφάς. Καὶ ἂν τοῦτο ἴσως δὲν εἶναι ἀκριβές καὶ διῶχρηστο ἢ τις ὅτι ἔχομεν ὅλας τὰς καταλλήλους λέξεις καὶ ἐκφράσεις, δὲν ἐμπορεῖ ὅμως ν' ἀρνηθῇ ὅτι αὐταὶ τοῦλάχιστον δὲν εἶναι ὅλαι εἰς κυκλοφορίαν, καὶ ὅτι ἡ ἔξαφνος ἐμφάνισίς των δὲν κάμνει κάποτε καλὸν ἀποτέλεσμα εἰς τοὺς ἀναγνώστας.

Εἶπομεν ὅτι ἔφερον εἰς τὴν μνήμην μας τὸν Ἀδόλφον ἢ ἀνάγνωσις τοῦ Λεάνδρου. Καὶ τῶ ὄντι δύο καὶ μόνον δὲν εἶναι τὰ εἰς αὐτὴν τὴν μυθιστορίαν πρόσωπα, ἡ Κοραλία καὶ ὁ Λεάνδρος; Ὁ Χαρίλαος καὶ ἡ Εὐφροσύνη οὔτε περισσότερον, οὔτε ὀλιγώτερον χρησιμεύουν, οὔτε περισσότερον, οὔτε ὀλιγώτερον ἐμπνέουν συμφέρον ἀπὸ τὸν κόμητα Π., ἀπὸ τὸν βαρῶνο Τ., καὶ οἱ ὅποιοι βεβαίως οὔτε ἀπ' αὐτὸν τὸν συγγραφέα λαμβάνουν τὴν τιμὴν νὰ ὀνομάζωνται πρόσωπα τῆς μυθιστορίας του. Ἄν ὁ Χαρίλαος ἔγραψε δύο ἐπιστολάς, αὐταὶ ἦσαν ἀναγκαῖαι· διότι ἄλλως, ἡ μυθιστορία ἤθελεν εἶσθαι ἐκφωνητικὸς τις μονόλογος. Ἄν ἔγραψε καὶ ἡ Εὐφροσύνη, ἦτο καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον, διὰ νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ καταστροφή τῆς μυθιστορίας μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν, μὲ περισσοτέραν χάριν, καθὼς εἰς τὸν Ἀδόλφον ἢ στάσις τῶν δύο προσώπων τῆς μυθιστορίας μας εἶν' ἀπαρχῆς μέχρι τέλους ἡ αὐτή. Διάφορα ἄλλα περιστατικὰ ἔχουν μεγάλην ὁμοιότητα, καὶ ἡ καταστροφή μόνη γίνεται ἀντίστροφος. Ἐκεῖ ἡ Ἑλληνώρα, ἐδῶ ὁ Λεάνδρος ἀφήνουν τὸν κόσμον, ἀφ' οὗ ἐβασανίσθησαν.

Ὅσοι εἶναι ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, θέλουν σπεύσει νὰ ἀναγνώσουν τὸν Λεάνδρον· ἀλλ' εἶναι καὶ εἰς ἄλλα μέρη μακρυνὰ ἀναγνώσται, καὶ δι' αὐτοὺς τοῦλάχιστον, ἀνίσως ὄχι διὰ τοὺς πρώτους, δὲν εἶναι πάντῃ ἀχρηστος ἡ ἐκθεσις τῶν παρατηρήσεών μας. Κρίνομεν λοιπὸν ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσωμεν ἐν συντόμῳ τὴν πραγματείαν της, καὶ ν' ἀναφέρωμεν καὶ τινὰ τεμάχια, τὰ ὅποια μᾶς ἐφάνησαν τὰ λαμπρότερα· αὐτὸς εἶναι, νομίζομεν, ὁ καλύτερος τρόπος, διὰ νὰ κάμωμεν τοὺς ἀναγνώστας νὰ ἐκτιμήσουν μόνον τὸ σύγγραμμα τοῦτο. Εἰς ὅλους βεβαίως δὲν θέλει ἀρέσει. Σπανιωτάτη ἡ τοιαύτη τύχη. Ἡμᾶς τοὺς ἰδίους δὲν τυφλώνουσιν αἱ χάριτες τοῦ ποιήματος τούτου εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ τὸ θεωρήσωμεν χωρὶς τινὰς ἐλλείψεις.

Καθὼς ἐπηνέσαμε μέχρι τοῦδε, καὶ θέλομεν ἐπαινέσει ἀκόμη τὸ γλαφυρὸν ὕφος του, τὴν καθαρὰν γλῶσσαν του, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει γενναίας καὶ ὑψηλὰς ιδέας, ἐπίσης θέλομεν παρατηρήσει μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἀμεροληψίαν τὰς ἐλλείψεις του, ἐκπληροῦντες οὕτω τὰς ὁποίας ἐκάμαμεν πρὸς τὸ κοινὸν ὑποσχέσεις. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅμως ὅτι τὸ κοινὸν δὲν πρέπει νὰ κρίνη μ' αὐστηρότητα τὸ πρῶτον τοῦ εἶδους τούτου σύγγραμμα τοῦ κυρίου Π. Σούτσου, ἀλλὰ νὰ περιμείνη τὰ ὅποια ὁ ἀκούραστος κάλαμός του μᾶς ἐτοιμάζει ἀκολούθως καὶ ἄλλα, εἰς τὰ ὅποια ἀναμφιβόλως θέλομεν παρατηρήσει πρόοδον.

Εἶναι ἀληθές ὅτι εἶναι κατὰ δυστυχίαν εἰς τὴν Ἑλ-

λάδα, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου, ἀνθρωποί τινες, τῶν ὁποίων κανὲν ἄλλο τι δὲν γνωρίζει τὸ κοινόν, εἰμὴ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἦθος. Πικροὶ Ζωῖλοι ἀνεξαίρετως τῶν προτερημάτων, τῆς φήμης καὶ τῶν δεδοκιμασμένων διὰ τὴν ἀξίαν των, διὰ τὰς γνώσεις των, καὶ τῶν ἀναφυομένων ἢ διδόντων ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον χρηστάς, ἀνάξιοι καθ' ἑαυτοὺς νὰ συλλάβωσιν μίαν ἀκριβῆ ἰδέαν, νὰ πλουτίσωσι ἢ φωτίσωσι μὲ τὸ παραμικρόν τι χρήσιμον τὸ κοινόν· βδέλλαι προσκολλώμεναι διὰ νὰ σβῆσουν τὸν ἐνθουσιασμόν, νὰ ψυχράνουν τὸ αἶσθημα, νὰ καταπνίξουν τὴν ζέσιν, τὸν ζῆλον τοῦ καλοῦ, πάσχοντες ἐνδομύχως διὰ τὰς μὴ συνήθως εἰς τὴν κοινωनीαν πραγματευομένας ἐλπίδας των· περιφρονοῦντες τὰ πάντα ἀνεξαίρετως καὶ διαμετροῦντες αὐτὰ ἀπὸ τὸ ὑποθετικὸν ὕψος τῆς διανοητικότητός των, θλίβονται ὡς νὰ ὑπέφερον τὴν βάσανον, ὅσάκις πρόκειται λόγος περὶ τῆς παιδείας ἢ τῶν προτερημάτων τοῦ δεῖνα, περὶ τοῦ συγγράμματος, ἢ τῆς διατριβῆς τοῦ ἄλλου· ἀνώτεροι λογιζόμενοι ἑαυτοὺς τὴν στιγμήν ἐκείνην ἀπ' ὅλα ὅσα ἐφάνησαν καὶ φαίνονται, ἢ θέλουν φανοῦν, συγκατανεύουν νὰ δώσουν ἐξ οἰκείων τὴν γνώμην των, μειδιῶντες ἢ πιθηκίζοντες ἄλλως πως τὴν μορφήν, ἢ ἐκφωνοῦντες. Τί σημαίνει! Δὲν βλέπω τι περίεργον! "Ἄν ἔχωμεν ὅλον τοιαῦτα! καὶ ἄλλας ὀλιγοσυλλάβους φράσεις. Ἄλλὰ πόσον ἤθελα νὰ γνωρίζω τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται λύσαν ἐνδόμυχον οἱ πανεπιστήμονες οὔτοι, ἀλλὰ τὰ πάντα δι' ἑαυτοὺς μόνον φυλάττοντες, ὅποταν ἤθελον

λάβει τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἐκτεθοῦν καὶ οὔτοι εἰς τὸ κοινόν, κύπτοντες τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ὑπέρτατον νοῦν του! Ἡ ἐπιπόλαιος φαντασία των, ἡ ψυχρά, ξηρὰ καὶ γυμνή γενναίων αἰσθημάτων καρδιά των, ἡ ἔλλειψις στερεᾶς καὶ βασίμου παιδείας προδίδουν μηδαμινότητα, καὶ ὡς διὰ μαγνητισμοῦ φθάνουν καὶ σταματοῦν τὸν κάλαμον, προμηνύουσαι ὅτι κανεὶς εἰς ὅλα τὰ στάδια δὲν δύναται νὰ ἀριστεύσῃ, καὶ ὅτι οὔτοι ὀφείλουν νὰ παρηγορηθοῦν εἰς μόνην τὴν διὰ τῆς γλώσσης κατάκρισιν.

Αὐτοὺς πρέπει νὰ φοβηθῆ ἴσως ὁ κ. Π. Σοῦτσος, καὶ ἐγὼ βεβαίως πολὺ περισσότερον. Τὸ τέλος τῆς περὶ *Λεάνδρου* διατριβῆς μου εἰς τὸ ἀκόλουθον φύλλον.

Π. Δ.

ἐφημ. *Ὁ Σωτήρ*, ἀρ. 28, 19 Ἀπριλίου 1834, σ. 118

Ο ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΤΟΥ κ. Π. ΣΟΥΤΣΟΥ

Πρέπει να εύγνωμονούμεν πρὸς τοὺς κυρίους Σούτσους, διότι διακόπτουν τῆς φιλολογικῆς σιωπῆς τὴν μονοτονίαν μετὰ τὴν ἔκδοσιν καμμιᾶς σάτιρας, καμμιᾶς ὠδῆς, κανενὸς δράματος, καμμιᾶς μυθιστορίας τέλος πάντων εὐχόμεθα, καὶ οἱ δύο νὰ ἡσχολῶντο ἰδίως εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ νὰ μὴν περιεσπᾶτο ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν καταρᾶται μετὰ ἀγανάκτησιν διὰ τοῦ Λεάνδρου του.

Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἡ ἀδελφότης τῶν κυρίων Σούτσων δὲν ἐπεκτείνεται εἰς τὴν φιλολογίαν. Ὁ μὲν ἐνεδρεύων εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν γράφει ποτὲ μίαν γραμμὴν, ἢ ὁποία νὰ μὴν εἶναι βαμμένη μετὰ ἑλληνικὸν χρῶμα, ὁ δὲ λησμονῶν τὴν Ἑλλάδα, πολλάκις καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς, ἀποξενοῦται ἀπὸ τὰς ιδέας αἱ ὁποῖαι τὴν περιστοιχοῦν, ἀνίπτεται καὶ μᾶς παραφῆνει εἰς ὀρίζοντα αἰσθημάτων ἐνθουσιωδῶν, ἰδεῶν ἀφηρημένων, ἐνδεδυμένων μετὰ γλῶσσαν ποιητικὴν θέλω ὀμιλήσει περὶ τοῦ τελευταίου καὶ τοῦ Λεάνδρου του.

Ὁ κύριος Π. Σούτσος εἰς εὐγλωττον προοίμιον ἐκθέτει τὸν μῦθον τοῦ συγγράμματός του· τὸ ἐξηγεῖ, τὸ δικαιολογεῖ, καὶ τελευταῖον ἐκτοξεύει ἀνάθεμα καθ' ὁποῖον ἤθελε τὸν ὑποπτεύσει ὡς μιμητὴν συγχρόνου ἢ παλαιοῦ συγγράμματος. Κατὰ δυστυχίαν ἢ διαμαρτυρία αὐτῆ μετὰ ἔκαμε προσεκτικώτερον, καὶ ὅταν ἐτελείωσα τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου του, ἐφρόνουν ὅτι ἤμην εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκείνας καθ' ἃς ἡ πειρατεία, τὸ δραματικώτερον ἔγκλημα τῆς ἐπαναστάσεώς μας, ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἐλησμόνησα ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μιαούλης κατέτρεχον πρὸ πολλοῦ τὴν πειρατείαν καὶ ἐφοβούμεν προκηρύξεις καὶ διαμαρτυρίας ἀπὸ μέρους τῶν ἀντιπρέσβειων. Ὁ κ. Π. Σούτσος ἐμπορεῖ νὰ προβάλλῃ ὅτι αἱ ιδέαι εἶναι *res communis*, κοινὸν πρᾶγμα, καθὼς ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ, ἡ ἀκατοίκητη γῆ, ὅτι καθεὶς ἐμπορεῖ νὰ λάβῃ πράγματα μὴ ἀνήκοντα παρὰ εἰς τὸν θεόν. Μετὰ τοῦτο δὲν θέλει ἀθωωθῆ· καὶ ἐὰν ὁ Λαμαρτίνος, ὁ Ρασίν, ὁ Φόσκολος καὶ ἡ Στάελ ἐκίνουν ἀγωγὴν, βεβαίως ἤθελον γυμνώσει τὸν Λεάνδρον ἀφ' ὅλας τὰς ιδέας του μετὰ τὰς ὁποίας ἐνεδύθη. Τῶ ὄντι αἱ ιδέαι εἶναι γενικὴ ἰδιοκτησία, τῶ ὄντι ὀλίγοι εἶναι οἱ γεννῶντες νέας ιδέας· οἱ ὑψηλότεροι ποιηταί, οἱ ἀθάνατοι συγγραφεῖς ἐμιμήθησαν αἰῶνας, ἐμιμήθησαν ἄλλους αἰῶνας, καὶ ὅταν ἀνατρέξῃ τις ἀπὸ μίμησιν εἰς μίμησιν, ἀπὸ αἰῶνα εἰς αἰῶνα, θέλει φθάσει εἰς τὰς ὀλίγας ἐκείνας ιδέας τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος παρέλαβεν ἀπὸ τὸν δημιουργόν του κατ' ἀποκάλυψιν. Ὁ Θεουκιδίδης ἐμιμήθη τὸν Ἡρόδο-

τον, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Ρασίνας τὸν Εὐριπίδην, ὁ Εὐριπίδης τὸν Αἰσχύλον, καὶ αὐτὸς ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Σεκσπῆρος ἐγύμνωσαν ἴσως ἄλλους προγενεστέρους των ποιητὰς ἀγνώστους πρὸς ἡμᾶς· πλὴν ληστὰι ἐπιτηδεότεροι, ἤξεύροντες ὅτι μόνη ἡ σιωπὴ τῶν τάφων δὲν ἐμπορεῖ νὰ καταδώσῃ τοὺς ληστὰς, ἐφόνευσαν ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐγύμνωσαν δηλ. δὲν τοὺς παρώδησαν, δὲν τοὺς κατέγραψαν, ἀλλὰ ἐνταφίασαν τὰς ιδέας των εἰς τὴν γόνιμον γῆν τῆς φαντασίας των. Τοιούτου εἶδους πειρατεῖαν εὐχόμεθα εἰς τὸν κύριον Π. Σοῦτσον.

Μ' ὅλα ταῦτα ὁ Λεάνδρος ἠδικήθη ἀπὸ πολλούς, οἱ ὁποῖοι σπουδαίως ἐπέμειναν ὅτι οὐδέποτε ἠμπόρεσαν νὰ περάσουν τὸ 1ο φύλλον· ὅχι τὸ βιβλίον αὐτὸ περιέχει ιδέας καλὰς, ἐκφράσεις εὐτυχεῖς αἱ ὁποῖαι ἦτον ἐπιθυμητὸν νὰ γίνουσι κοινὰ εἰς τὴν καθημερινὴν μας γλῶσσαν καὶ ἐλπίζω ὅτι πρὸ πάντων αἱ Ἑλληνίδες μας θέλουσι τὸ ἀναγνώσει πολλάκις. Πλὴν τί σημαίνουν φράσεις καὶ ιδέαι εὐφραδεῖς, μὴ τείνουσαι εἰς ἕνα σκοπὸν, μὴ συνεργοῦσαι εἰς τὴν πορείαν ἐνὸς μόνου δράματος; Πολλάκις ἐπεθύμησα ὁ κύριος Π. Σοῦτσος νὰ γράφῃ πάντοτε ὠδὰς, εἰς αὐτὰς ἐπιβάλλει· πλὴν νὰ συρράψῃ μῦθον ὀλόκληρον μυθιστορίας ἢ δράματος ὁ Λεάνδρος καὶ ἡ Ραλοῦ κηρύττουν τὸ ἐναντίον. Ἕνας νέος σπουδαστὴς τῶν Παρισίων, ὁ ὁποῖος ἔγραψε περὶ Λεάνδρου μερικὰς γραμμάς μετριωτάτας, μερικὰς πλήρεις χάριτος ὑποσχεθεῖς καὶ ἄλλας τινὰς αἱ ὁποῖαι δὲν ἐφάνησαν ἀκόμη, παράβαλε τὸν Λεάνδρον μὲ τὸν Ἀδόλφον τοῦ Βενιαμὶν Κον-

στάν· ἐγὼ τὸν παραβάλλω μὲ ἐν σύγγραμμα τὸ ὁποῖον κατὰ δυστυχίαν ἐνθυμοῦμαι ἀμυδρῶς ὀνομαζόμενον, Ἑρωτος ἀποτελέσματα· ὁ συγγραφεὺς του φαίνεται ἀπεφάσισε νὰ συλλέξῃ τὰ κοινὰ τραγούδια· ἀντὶ νὰ τὰ ἐκδώσῃ ἀπλῶς, ἀπεφάσισε νὰ συνθέσῃ μικρὴν μυθιστορίαν καὶ νὰ τὰ προσκολλήσῃ εἰς αὐτήν. Οἱ ἥρωές του λοιπὸν, ἠναγκασμένοι νὰ τραγουδήσουν τόσων αἰώνων τραγούδια, τραγουδοῦν ἀδιακόπως. Πρῶτῃ βράδῃ μετὰ τὸν ὕπνον πρὸ τοῦ ὕπνου, πρὸ τοῦ δείπνου μετὰ τὸ δείπνον πρὸ τοῦ θανάτου των, αἰωνίως τραγουδοῦν καὶ τελευταῖον ἀποθνήσκουν ὅλοι· πιθανὸν ἀπὸ τὴν κατάχρησιν τοῦ τραγουδιοῦ παρὰ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἔρωτος. Ὁ κύριος Παναγιώτης Σοῦτσος εἶχε καὶ αὐτὸς ιδέας τινὰς νὰ ρίψῃ εἰς τὸ κοινόν· δὲν ἦτον ἐπιθυμητότερος νὰ τὰς δώσῃ εἰς μορφὰς ὠδῶν παρὰ νὰ τὰς συρράψῃ εἰς μυθιστορίαν διὰ γραμμάτων;

Τί ἄλλο εἶναι ἡ μυθιστορία παρὰ δρᾶμα τὸ ὁποῖον προχωρεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν του, διαμέσου περιστατικῶν, διαμέσου κινδύνων παντοδαπῶν, δρᾶμα τὸ ὁποῖον ἀδιακόπως εὐρίσκεται ἐν ἐνεργείᾳ καὶ δὲν ἀφήνει ποτὲ νὰ νεκρωθῇ τὸ διάφορον (l'interêt). Ὁ Λεάνδρος βλέπει ἐξαίφνης τὴν Κοραλίαν εἰς Ἀθήνας· ἔρωτος φλογερὸς ἀναγεννᾶται εἰς τὴν καρδίαν του, ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας μανιώδης ἀπὸ τὸν ἔρωτα· πλὴν ὁ χρόνος ὁ μέγας ἰατρός τῶν παθῶν φαίνεται ὅτι καθ' ὁδὸν τὸν ἰατροῦ, καθ' ὅτι ἐντὸς ὀλίγου περιφέρεται ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, βλέπει τὴν φύσιν καὶ τὴν θαυμάζει, θεωρεῖ τὰ

ἐρείπια καὶ τὰ διαγράφει μὲ κομψότητα· ἔρχεται εἰς Ναύπλιον, ἐμβαίνει εἰς καταγώγια πολιτικῆς μηχανορραφίας καὶ τὰ ζωγραφίζει τόσο ζωηρά, ὥσάν καὶ αὐτὸς νὰ ἐλάμβανε μέρος, ἐγκωμιάζει ἐνίοτε τοὺς δυνατοὺς τῆς ἡμέρας, ὥσάν νὰ ἐπεθύμη νὰ γίνῃ σύμβουλος, ἀλλὰ αἴφνης ἐνθυμεῖται πάλιν τὸν ἔρωτά του, ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας, βλέπει τὴν Κοραλίαν ἀγωνιῶσαν, θνήσκουσαν... δὲν ἐπιζῆ μετὰ τὸν θάνατόν της· βλέπετε ὅτι ἡ μυθιστορία ἀρχίζει μόνον καὶ τελειώνει. Δὲν ἤμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῆς τῆς μυθιστορίας ὅ,τι εἶπεν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὁ υἱὸς τοῦ Ναπολέοντος, ἀποθνήσκων εἰς Βιέννην πλησίον τῆς κοιτίδος, τὴν ὁποίαν τῷ ἐπρόσφερε ἡ πόλις τῶν Παρισίων: il n'y a donc rien entre mon berceau et ma tombe, τόσο κενὸν εἶναι τὸ μεταξὺ τῆς κοιτίδος μου καὶ τοῦ τάφου διάστημα.

Λ.

ἔφημ. Ἀθηνᾶ, ἀρ. 151, 8 Ἰουνίου 1834, σ. 604

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ Εἰς τὴν ἐπικρίσιν τοῦ Λεάνδρου

Κύριε συντάκτα τῆς Ἀθηνᾶς

Ἀνέγνων εἰς τὴν φιλελεύθερον ἑφημερίδα σου ἐπικρίσιν τινα τοῦ Λεάνδρου τοῦ κυρίου Παναγιώτου Σούτσου· ὡς ἐπικρίσιν τῆς ἐπικρίσεως ταύτης συγχώρησέ με νὰ γράψω καὶ ἐγὼ λόγους τινάς.

Εἶναι σπουδαῖαι ἐπικρίσεις αἵτινες ἀνακαλύπτουσαι τοὺς κανόνας τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ὠραίου, καὶ τὰς ὑγιεῖς ἀρχὰς τῆς πλαστουργικῆς τέχνης, τοῦ ποιεῖν καὶ συγγράφειν, ἐπιδιορθώνουσι τοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς καὶ φωτίζουν τὸ κοινόν· αὐτὰ διαμένουσι καὶ αἰώνιοι καὶ τοιαῦτα εἶναι ὡς αἱ τοῦ Βολταίρου εἰς τὰς τραγωδίας τοῦ Κορνηλίου, ὡς αἱ τοῦ Ἑλβετίου καὶ Τρασῆ εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Μοντεσκίου κ.λ.

Εἶναι ὅμως καὶ ἄλλαι πάλιν ἐπικρίσεις, αἵτινες σκοπὸν μοναδικὸν ἔχουσαι τὴν κατὰ τοῦ συγγραφέως προσωπικὴν καταφοράν, καὶ διὰ τοῦτο περιέχουσαι παραμορφωμένας τὰς ἰδέας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὠραίου, ἀπαυδίζουσι τοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς διὰ κατακρίσεων ἀδίκων καὶ τείνουσιν εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν ἡ-

μιμαθῆς τὸ κοινόν· αἱ τοιαῦται καὶ γεγραμμέναι μετὰ ἐλαφρότητος καὶ πνεύματος ἠδύνουσιν ἐνίοτε τὸ κοινὸν διὰ σαρκασμῶν, δι' ἐπιγραμματίων, διὰ στροφῆς φράσεων σατιρικῶν τὰς ἀναγινώσκει μὲν περὶ τὸ δειλινὸν εἰς τὸ καφενεῖον τρώγων τὸ παγωτόν του ὁ πολυπράγμων πολίτης καὶ ρίπτει πρὸς αὐτὰς ἡμισυ μέρος βλέμματος ὁ φιλόσοφος, ἀλλὰ μὲ τὰ νέα, μὲ τὰς ταραχὰς τῆς ἡμέρας, εἰς τὸ χάος τὸ κατατρῶγον τὰς ἡμέρας ἐξαφανίζονται· τοιαύτης φύσεως εἶναι ἢ ἐπίκρισις τοῦ Λεάνδρου, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν ἀξίαν λόγου ἐφημερίδα σου, κατεχώρισεν ὁ κ. Λ.

Ὁ κύριος Π. Σουῦτσος γράφων τὸν Λεάνδρον δὲν ἠθέλησε νομίζω νὰ δώσῃ τύπον καθὼν πρέπει νὰ συγγράφονται αἱ ποικίλας φάσεις καὶ ποικίλας περιπετείας ἔχουσαι μυθιστορία, ἀλλ' ἠθέλησε μίαν μόνην περιπέτειαν ἔρωτος νὰ ζωγραφῆσῃ, τὴν ἀπάντησιν δύο παλαιῶν ἔραστῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ δέκα ἐτῶν ἀποχωρισμὸν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν κατὰ τρεῖς μῆνας· μὲ τοιαύτην σχεδὸν ἀπλότητα περιπετείας συνέγραψε καὶ ὁ Γκέτης τὸν Βέρθερόν του καὶ ὁ Φόσκολος τὸν *Ἰάκωπον Ὁρτην* του.

Τὸ νὰ λέγωμεν λοιπὸν ὅτι τὸ σύγγραμμά του εἶναι ἐλλιπές, διότι περιέχει ταύτην μόνην τὴν θέσιν καὶ ὄχι ἄλλην, εἶναι ὡς νὰ λέγωμεν ὅτι εἰκὼν τις, περιέχουσα μίαν ἢ δύο παραστάσεις, ἐν ἢ δύο πρόσωπα μόνον, εἶναι ἀτελής, ἐπειδὴ δὲν περιέχει πολλὰς παραστάσεις πολλὰ πρόσωπα, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ λέγωμεν ἀτελῆ οἶκον,

ἔχοντα ὀλίγους κοιτῶνας, πλὴν κτισθέντα μὲ ἀρχιτεκτονικὴν ἀκρίβειαν, διότι δὲν ἔχει τὴν ἔκτασιν τοῦ Λούβρου.

Οἱ κλασσικοὶ τοῦ Λουδοβίκου ἰδ' καὶ ἰε' ὤρισαν κανόνας τοῦ ὠραίου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κυριώτερός των εἶναι ἢ ποικιλία τῶν περιπετειῶν εἰς τὰς τραγωδίας καὶ εἰς τὰς μυθιστορίας, ἀλλ' οἱ μακάριοι ἀρχαῖοι, ἀλλ' οἱ μελίβρουτοι Ἕλληνές μας δὲν εἶχαν εἰς τόσῃ τιμὴν τὴν τοιαύτην ποικιλίαν· ἰδέτε μὲ πόσῃ εἰς τὰς περιπετείας ἀπλότητα, ὁ ἐντελέστερος ὄλων τῶν παλαιῶν καὶ νέων τραγικῶν, ὁ Σοφοκλῆς συνέγραψε τὸν *Φιλοκτῆτην* του· ἐν μόνον αἰσθημα τοῦ Φιλοκτῆτου, τὸ μῖσος του πρὸς τοὺς πολιορκοῦντας τὴν Τρωάδα κατέχει ὅλην τὴν σκηνὴν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους.

Ὁ Λεάνδρος λοιπὸν τοῦ κ. Π. Σούτσου δὲν ἔπρεπε νὰ κριθῆ ὡς καλὸς ἢ κακὸς παρὰ τοῦ κυρίου Λ. διὰ τὴν ἀπλότητα ἢ ποικιλίαν τῆς περιπετείας, ἀλλὰ διὰ τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα περιέχει, διὰ τὰς ιδέας του, διὰ τὴν συναρμολογίαν τοῦ ὅλου καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν του· αὐτὰ τὰ τελευταῖα συνιστῶσι τὸ καλὸν ἢ τὸ κακὸν παντὸς συγγράμματος καὶ πάσης ποιήσεως· κατ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν ἐχρεώσται ὁ κύριος Λ. νὰ θεωρήσῃ τὸν Λεάνδρον καὶ οὕτω δὲν ἔπραξεν ὡς μερολήπτης.

Ὁ κύριος Λ. συγκρίνει τὸν Λεάνδρον μὲ τὰ τοῦ *Ἐρωτος ἀποτελέσματα* περιέρχος ἢ συγκρίσις! τὰ *Ἀποτελέσματα* τοῦ ἔρωτος εἶναι γεγραμμένα εἰς γλῶσσαν παλαιᾶν φαναριωτικῆν, ἦτοι εἰς γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεμίγνυον οἱ Φαναριωτίσκοι φράσεις τουρκικὰς ὡς νὰ

ἐπεθύμουν καὶ εἰς τοὺς ἔρωτάς των οἱ Τουρκοαυθένται καὶ Τουρκοβογάριδες νὰ δείξουν τὴν λαμπράν των αὐθεντικὴν καταγωγὴν· ὁ Λεάνδρος ἐγράφη ἀπ' ἐναντίας εἰς γλῶσσαν τῆς ἱεῖρας ἡμῶν ἐπαναστάσεως, τὴν ὁποίαν οἱ θαυματουργοὶ Ἑλληνές μας καὶ ἐν μέσῳ τῶν πολέμων καὶ τῶν δυστυχιῶν των κατέστησαν νευρώδη, καθάραν, πλουσίαν, καὶ ἀξίαν ἐλευθέρου λαοῦ. Εἰς τ' Ἀποτελέσματα τοῦ ἔρωτος Φαναριωτίσκος τις τσελεπῆς Μιλτιάδης ἢ τσελεπῆς Θεμιστοκλῆς φέρων ἀναξυρίδας εἰς τοὺς πόδας του καὶ δερμάτινον πύργον ὑποκινῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ καπνίζων μὲ ἠλέκτρινον πεντάπηχην ράβδον καὶ ἀποβλέπων εἰς τὸ Περοῦ*, εἰς τὴν εὐλογημένην καὶ μακαρίαν Βλαχίαν λέγει ἄσεμνά τινα καὶ ἀηδῆ κοντάκια μὲ τόνον φωνῆς θρακοβυθινὸν καὶ παχὺν καὶ ἠλίθιον· εἰς τὸν Λεάνδρον ἀπ' ἐναντίας βλέπεις εὐγενεῖς μανίας ἔρωτος, ἀναγινώσκεις σελίδας περιέχουσας ὑγιῆ ἠθικὴν πολιτικὴν, σελίδας ἐξιστοροῦσας ἀνδραγαθίας ἑλληνικάς, καὶ σελίδας καθιεροῦσας τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου τὴν φιλοσοφίαν τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀθανασίας. Ἐκτὸς τούτου ἡ φιλολογικὴ διατριβὴ τοῦ κ. Α. ἔχει ἄσεμνόν τι καὶ καταφρονητικὸν ὕφος κατὰ τῶν Σούτσων, οἵτινες ἔγραψαν του-

* Στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα, οἱ ἡγεμονίες τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας χαρακτηρίζονταν εὐρύτατα λόγῳ τοῦ πλούτου τους ὡς Περοῦ τῶν Ἑλλήνων. Βλ. Socratis Zervos, *Recherches sur les Phanariotes et leur idéologie politique (1666-1821)*, διδ. διατρ., E.H.E.S.S., vol. 1, Paris 1990, σελ. 122-123.

λάχιστον πλειότερα καὶ καλύτερα παρὰ τὸν κ. Α., ὅποιος καὶ ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ Α.· οἱ καταφρονηταὶ τῶν ἄλλων διὰ νὰ μὴν καταφρονῶνται παρὰ τοῦ κοινοῦ, χρεωστοῦσι νὰ δείξωσιν ἔργα εἰς τι ἀνώτερα.

Ὁ κύριος Α. ἀπὸ φιλολογίαν εἰς τὰ πολιτικὰ ἔπειτα μεταβαίνει· νομίζω χρέος νὰ παρατηρήσω εἰς αὐτὸν (καὶ τοῦτο πρὸς καθιέρωσιν πρώτου τινὸς κανόνος τῆς δημοσίου ἠθικῆς) ὅτι κανεὶς συγγραφεὺς ἢ ποιητῆς κρινόμενος δὲν πρέπει δι' ἄλλο νὰ κρίνεται παρὰ διὰ τὸ σύγγραμμά του, καὶ ὅτι αἱ προσωπικότητες, ἄποιοι πάντοτε, καθιστῶνται εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν καὶ ἄδικοι. Δίδων εἰς τὸ κοινὸν ὁ συγγραφεὺς τὸ σύγγραμμά του μᾶς δίδει ὁμοῦ καὶ δικαίωμα τῆς ἐπικρίσεως· ἀλλ' ἡ ἐπίκρισις πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὰ τῆς συγγραφῆς μόνον· ἀδικεῖ λοιπὸν ἑαυτὸν καὶ τὸ κοινὸν ὁ κ. Α. ἐπιτοξεύων κατὰ τοῦ συγγραφέως τοῦ Λεάνδρου παρθικὰ βέλη.

Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν καὶ εἰς τὴν ἐπεξετάσιν κι αὐτῶν τῶν πολιτικῶν ιδεῶν· ὁ κ. Α. κατηγορεῖ τὸν κ. Π. Σοῦτσον ὡς ἐπαινέσαντα τοὺς δυνατοὺς τῆς ἡμέρας. Μέγαν στέφανον πλέκει τῷ ὄντι ὁ κ. Π. Σοῦτσος πρὸς τοὺς πολιτικούς μας! δὲν πιστεύω φλογερότεραι σελίδες νὰ ἐγράφησαν κατὰ τοῦ ψεύδους των παρὰ εἰς τὴν περιήγησιν τοῦ Λεάνδρου εἰς τὸ Ναῦπλιον· εἶμαι βέβαιος ὅτι πολλοὶ ἤρωες τοῦ κ. Α. νὰ ἐδάγκασαν τὰ χεῖλη των ἀπὸ ὀργὴν ἀναγινώσκοντες αὐτάς. Ὁ κ. Α. παριστᾷ τὸν κύριον Α. Μαυροκορδάτον νέον Ἡρακλέα καὶ νέον Ἐθυσέα

καθαρίσαντα τὴν γῆν ἡμῶν ἀπὸ ληστείας καὶ πειρα-
τείας, ὁ κύρ. Μαυροκορδάτος ἔπραξεν ἄλλα, διὰ τὰ ὁ-
ποῖα θέλει ἔχει τόπον ἀρκετὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστο-
ρίαν, καὶ ἀδικεῖ αὐτὴν ὁ συγγενὴς του ἢ ὁ φίλος του
ἐνδύων αὐτὸν μ' ἐνδύματα ξένα, ὡς νὰ ἦτο πένης καὶ
ρακεντίας· ἀλλ' ἴσως ὁ κ. Λ. γνωρίζει τὴν ἑλληνικὴν
σημερινὴν ἱστορίαν*, μὲ τὴν ὁμοίαν ἀκρίβειαν, μὲ τὴν
ὁποῖαν φαίνεται ὅτι γνωρίζει καὶ τὴν παλαιάν, παριστῶν
τὸν Σοφοκλῆν μεταγενέστερον τοῦ Εὐριπίδου.

Ἐν γένει λοιπὸν ἀμεροληψία, γνῶσις βεβαία τῆς φι-
λολογίας, ἔκθεσις κανόνων καὶ ἀρχῶν καὶ ὄχι προσωπι-
κότητες, παρατηρήσεις εἰς τὴν γλῶσσαν ὠφέλιμοι, αὐτὰ
πρέπει νὰ ὀδηγῶσι τοὺς ἐπικριτὰς τῶν συγγραμμάτων·
οἱ συγγραφεῖς δὲν εἶναι ἀλάνθαστοι, πλὴν περιμένουσι
κρίσεις σοφὰς ἄλλων σοφωτέρων καὶ ὄχι ἐπιπολαίους
διατριβίτσας διὰ νὰ διορθωθῶσιν· ἰδέτε τὸν Κοραῆν μὲ
πόσῃν εὐγένειαν ἐπέκρινε τὸν Σνεϊδέρον· ἰδέτε τὸν Ἀ-
σώπιον μὲ πόσῃν εὐγενῇ αὐστηρότητι ἐπέκρινε τὸν Οἰ-
κονόμον εἰς τὸν ἀξιότιμον *Λόγιον Ἑρμῆν*.

Αὐταὶ εἶναι αἱ αὐτοσχέδια περὶ ἐπικρίσεως ἰδέαι

* Ἄς μᾶς συγχωρήσῃ ὁ κύρ. Ρ. ἂν τὸν παρατηρήσωμεν πρὸς
χάριν τῆς ἀληθείας ὅτι ὁ κύριος Μαυροκορδάτος ἐσύντρεξε πρὸς
τοῖς ἄλλοις μετὰ τοῦ ναύαρχου κυρίου Α. Μιαούλη εἰς τὴν τε-
λείαν κατάπαυσιν τῆς πειρατείας ἐπὶ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ
ἐρχομοῦ τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου, ἔθεν καὶ κατηγορῶν ὁ
Ρ. τὸν Λ. διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς νέας ἑλληνικῆς ἱστορίας, ὑποπίπτει
καὶ ὁ ἴδιος εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἄγνοιαν. (Σημ. συντάκ.)

μου, τῶν ὁποίων σὺ αὐτὸς κύριε συντάκτα τῆς *Ἀθηνᾶς*
πρέπει νὰ ἀναπτύξῃς τὴν διάχυσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ
τοῦ περιοδικοῦ σου συγγράμματος, ὡς ἀναλαβῶν διὰ
τοῦ ἱεροῦ ἐπαγγέλματος τοῦ δημοσιογράφου τὴν κοινὴν
ὠφέλειαν.

P.

ἔφημ. *Ἀθηνᾶ*, ἀρ. 152, 13 Ἰουνίου 1834, σ. 612

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εἰσαγωγή</i>	7
Ο ΛΕΑΝΔΡΟΣ.....	43
Ἐπομνημονεύματα ἑνὸς ψιττακοῦ.....	189
Ἐὸ Τρισχιλιόπηχος.....	197
<i>Γλωσσάριο</i>	217
ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ	
Π. Δ., «Λεάνδρος κ.τ.λ.».....	223
Λ., «Ὁ Λεάνδρος τοῦ κ. Π. Σούτσου».....	232
Ρ., «Ἐπίκρισις εἰς τὴν Ἐπίκρισιν τοῦ Λεάνδρου».....	237

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΟΥΤΣΟΥ *Ο*
ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΚΑΙ
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ Μ. ΛΕΟΝΤΑ-
ΚΙΑΝΑΚΟ. ΤΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΕΚΑΝΕ Η ΑΡΕ-
ΤΗ ΜΠΟΥΚΑΛΑ. ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΙΑ-
ΝΟΥΑΡΙΟ ΤΟΥ 1996 ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟ Ε-
ΛΕΥΘΕΡΟ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ ΣΕ ΔΥΟ
ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΑΠΟ ΤΟΝ Θ. ΗΛΙΟ-
ΠΟΥΛΟ ΚΑΙ Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑ-
ΡΙΑΣΜΟ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΝΕΦΕΛΗ Α-
ΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, ΤΗΛ. 3607744
FAX 3623093

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΦΙΛΟΤΕΧΝΗΣΕ
Ο ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ